

แม้เจ็บสวดและสงบนิ่ง แต่แกรนด์แคนยอนคือเสียง
ประกาศก้องของธรรมชาติ ที่เตือนเราให้เจียมเนื้อเจียมตัว
และตระหนักถึงตำแหน่งแห่งที่ของตัวเองในธรรมชาติ และ
ในวิภวภูแห่งกาลเวลา

กาลเวลานั้นก็สิ้นกินสรรพสิ่งเสมอ ก็นั่นกินทั้งชีวิตเรา
และตัวขุนเขาแกรนด์แคนยอนเองด้วย

ส่วนธรรมชาตินั้นก็ยิ่งใหญ่ เกินกว่าที่สิ่งกระจัดอย่างเรา
จะทำตัวเป็นนายเหนือธรรมชาติได้

มาแกรนด์แคนยอนจึงเสมือนมาคารวะอยู่หน้ามหาวิหาร
เพื่อน้อมรับธรรมะและสัมผัสถึงรหัสลับ อันเป็นความลึกลับ
และงดงามที่สุด เท่าที่มนุษย์สามารถจะสัมผัสได้

เรตริค

เสน่ห์แห่งทะเลทราย

๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๐

ทะเลทรายกับทะเลน้ำเค็มนั้นต่างกันราวกับฟ้ากับดิน
ความแห้งแล้ง ขรุขระ หยาดกระด้าง ไม่ชวนให้คนเข้าหา
ทะเลทราย เหมือนอย่างที่ใครต่อใครพากันไปเที่ยวทะเล แต่
อันที่จริง ทะเลทั้งสองชนิดเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิด เรียกได้ว่า
เป็นอันเดียวกันก็ได้ หากแต่อยู่กันคนละช่วงสมัยเท่านั้น

ทะเลทรายเป็นอันมากก็เคยเป็นทะเลมาเมื่อหลายล้านปีก่อน หินปูนที่ประกอบกันเป็นภูเขาอย่างเรดริอคก็คือน้ำ สัตว์น้ำ สัตว์ทะเล ที่สะสมอัดแน่นกันมาหลายสิบล้านปีนั่นเอง เช่นเดียวกับกับหินทรายในทะเลทราย ก็คือทรายในท้องทะเล สมัยดึกดำบรรพ์ ธรรมชาตินั้นอนิจจังเสมอ ดินแดนที่เคยชุ่มฉ่ำด้วยน้ำ อุดมด้วยชีวิตหลากหลายรูปลักษณ์ แต่แล้วก็กลับกลายเป็นผืนทรายที่ไร้ร่องรอยแห่งชีวิต มีขึ้นก็มีลง ธรรมชาติเป็นเช่นนั้นเอง

ทะเลทรายนั่นซีเห่ยิ่งกว่าอะไรดี แต่แปลก ที่คนเป็นอันมากอยากเข้าเที่ยวชม ที่เรดริอคมีนักท่องเที่ยวอย่างเราเข้าไปเป็นจำนวนไม่น้อยเลย บางคนก็อุตสาหะขึ้นจักรยานจากเมืองลาสเวกัสมาออกกำลังกายบริเวณนี้ทุกเช้า ถ้าถามว่าอะไรทำให้ผู้คนอุตสาหะเสียเวลาเป็นชั่วโมงเพื่อมาดูหิน ทรายและต้นไม้หงิกๆ งามยังร้อนอีกต่างหาก คำตอบก็คือ ที่นี่เป็นธรรมชาติแท้ๆ ที่ไม่มีฝีมือของมนุษย์เข้ามายุ่งเกี่ยว

ธรรมชาติ ไม่ว่าจะซีเห่อย่างไรก็มีแรงดึงดูดให้มนุษย์ **เข้าหาเสมอ** คงเป็นเพราะลึกๆมนุษย์มีใจใฝ่หาธรรมชาติ ไม่ว่าจะอยู่อย่างสะดวกสบายอย่างไรในเมือง จิตใจส่วนลึกก็ยังปรารถนาเข้าหาธรรมชาติเสมอ อาจเป็นเพราะว่าธรรมชาติคือ **บ้านเดิม** ที่มนุษย์ห่างเหินไปนาน หรือเพราะว่าธรรมชาติสามารถน้อมเราให้เข้าถึงส่วนลึกในจิตใจ ก่อให้เกิดความรู้สึกลึกลับในทางรหัสยนัย

ทะเลทราย แม้จะไม่มีเสน่ห์เลยเมื่อเทียบกับทะเล แต่ความเว้งว่างเปล่าสุดสายน่าก่อให้เกิดความรู้สึกที่พิเศษ เหมือนกับต้องมนต์สะกด อาจเป็นความพิศวงงงงวย หรือความสยบยอม เพราะเหตุนี้กระมัง **ผู้คนไม่น้อยถึงเชื่อว่าทะเลทรายมีพลังพิเศษบางอย่าง ที่สามารถซึมซาบเข้าไปในร่างกายและจิตใจได้**

พุทธศาสนามีศักยภาพที่จะ
เป็นทางเลือกที่ดีกว่าบริโภคนิยมมาก
โดยเฉพาะการตอบสนองความต้องการ
ทางจิตวิญญาณที่ลุ่มลึกและยั่งยืนกว่า
...ทำให้ผู้คนข้ามพ้นปัญหาตัวตนไปได้

อย่างถึงที่สุด

อย่างน้อยก็ทำให้คนรู้สึกพอ
และมีความเต็มอิ่มกับชีวิต

อยู่อย่างพุทธ ในยุค บริโภคนิยม

ตีพิมพ์ครั้งแรกใน “สวนแสงอรุณ”
ช่วงตั้งแต่ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๐
ถึงฉบับที่ ๕ กันยายน-ตุลาคม ๒๕๕๐

มีข่าวชิ้นเรื่องหนึ่งเล่ากันมาว่า ชายคนหนึ่งขับรถชนเสาไฟฟ้าอย่างแรงบนถนนสุขุมวิท คนขับตะกุกตะกายนอกจากรถ พอเห็นสภาพรถบุบบี้ยับเขินก็ร้องว่า “โห้ย!!! เบนซ์ของฉัน เบนซ์ของฉัน” ลุงคนหนึ่งซึ่งอยู่ใกล้เหตุการณ์เห็นเช่นนั้น จึงพูดขึ้นว่า “พ่อหนุ่ม ห่วงรถเบนซ์ของเธอทำไม ห่วงแขนของเธอดีกว่า โน่นแขนของเธอกระเด็นไปอยู่นั่นแล้ว” ชายหนุ่มมองไปตามที่ลุงคนนั้นชี้ พอเห็นแขนของตัวก็ร้องลั่นว่า “โห้ย! โรเล็กซ์ของฉัน โรเล็กซ์ของฉัน”

นี่เป็นข่าวขันที่เข้ากับยุคบริโภคนิยมในเวลานี้มาก เพราะผู้คนนับวันจะเห็นวัตถุสำคัญยิ่งกว่าอวัยวะ เห็นทรัพย์สินมีค่ามากกว่าชีวิต โดยเฉพาะถ้าเป็นวัตถุหรือสินค้าที่ติดยี่ห้อดังด้วยแล้ว เขายอมทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มาหรือรักษามันเอาไว้ เมื่อไม่กี่ปีก่อนคงได้ยินข่าวว่า วัยรุ่นคนหนึ่งในอเมริกายอมลงทุนฆ่าคนที่อายุไล่ๆกันเพราะต้องการได้รองเท้ายี่ห้อไนกี้ที่เด็กคนนั้นใส่ ถ้าเด็กคนนั้นใส่รองเท้ายี่ห้อบาจา เขาคงไม่สนใจ นี่เป็นลักษณะเด่นของยุคบริโภคนิยมในปัจจุบัน คือนอกจากจะเห็นว่าความสุขอยู่ที่การบริโภค หรือการได้ครอบครองวัตถุแล้ว ยังมีแนวโน้มที่จะยึดติดหลงใหลกันแบรนด์เนมหรือยี่ห้อ เพราะมันเกี่ยวโยงกับภาพลักษณ์ของตน คือช่วยทำให้ภาพลักษณ์ของตัวเองดี และทำให้รู้สึกภูมิใจกับตัวเอง เห็นว่าตัวเองมีคุณค่าขึ้นมา

กระแสลมที่มาแรง

บริโภคนิยมเวลานี้มันไม่ใช่เป็นแค่เรื่องการเสพรสอร่อย ทางตา หู จมูก ลิ้น และกาย หรือที่เรียกว่ากามคุณห้าเท่านั้น มันยังเป็นการเสพเพื่อผลทางใจ เช่น เพื่อให้รู้สึกดีกับตัวเอง หรือรู้สึกว่าเป็นคนใหม่ที่ดีกว่าเก่า พูดอีกอย่างหนึ่งคือ เพื่อมีตัวตนใหม่ที่น่าปรารถนา น่าชื่นชม อันนี้คือเหตุผลว่าทำไม ธุรกิจเสริมทรวดทรงจึงเติบโตอย่างรวดเร็วทั่วทั้งโลก เดียวนี้ใครๆก็อยากไปเสริมจมูก เสริมหน้าอก ฝ่าโน่น ลดนี้ ทั้งหญิงและชาย ทั้งๆที่สิ้นเปลืองเงินทองอย่างมาก แต่ก็ยอมหาเงินไปทุ่มเทกับเรื่องนี้ นักเรียนนักศึกษา หาเงินเองไม่ได้ ก็ไปขอพ่อแม่

ในอเมริกา เดียวนี้ของขวัญวันเกิดที่พ่อแม่นิยมให้แก่ลูกสาว ไม่ใช่เสื้อผ้า หรือโทรศัพท์มือถือ แต่เป็นเงินสำหรับไปผ่าตัดเสริมทรวง บางทีก็ให้เป็นของขวัญเมื่อลูกเรียนจบไฮสกูล อันนี้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างตัวตนใหม่ โดยการซื้อบริการผ่าตัดเสริมทรวง จัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระแสบริโภคนิยม คือแทนที่จะลงทุนลงแรงออกกำลังกายเพื่อให้หน้าหนักลด

หรือให้ร่างกายดูดีขึ้น ก็ใช้เงินเนรมิต ถือว่าเป็นการเสพหรือ การบริโภคอย่างหนึ่งที่กำลังได้รับความนิยมอยู่ในปัจจุบัน

ที่จริงเทคโนโลยีสำหรับเสริมทรนตรงยังเป็นเรื่อง ที่เสี่ยง มีอันตรายอยู่ อย่างที่มีข่าวอยู่หลายครั้งว่ากินยา ลดความอ้วนจนถึงตาย หรือเป็นโรคจิต บางทีก็มีข่าวว่าหน้าอก เน่าเพราะไปผ่าตัดเสริมทรงมา แต่คนก็ยังนิยมไปซื้อบริการ มา นึกดูก็สวนทางกับหลักทางพุทธศาสนา พุทธศาสนาบอกว่า พึงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ พึงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต พึงสละชีวิตเพื่อรักษาธรรม แต่สมัยนี้ตรงกันข้าม คือยอมเสี่ยง ชีวิตเพื่อรักษาอวัยวะ หรือยอมสละชีวิตเพื่อรักษาทรัพย์

อาตมาอยากขยายความสักหน่อยว่า ทำไมเราถึงต้อง มาพูดเรื่องบริโภคนิยมกัน อาตมาคิดว่าตอนนี้เราปฏิเสธ ไม่ได้แล้วว่า บริโภคนิยมเป็นกระแสที่มาแรงมาก เราจะ เรียกยุคนี้ว่าเป็นยุคคอมพิวเตอร์ หรือยุคโลกาภิวัตน์อะไร ก็แล้วแต่ แต่สิ่งหนึ่งที่ต้องยอมรับด้วยก็คือ ยุคนี้เป็นยุค

บริโภคนิยมโดยแท้ เพราะไม่ว่าจะอยู่ในมุมไหนของโลก ไม่มีวัน แม้กระทั่งหมู่บ้านชาวเขานั่นไกลโพ้น ไปจนถึงกลางป่าอะเมซอน กลางมหาสมุทรแปซิฟิก หรือในเทือกเขาหิมาลัย ไม่มีที่ไหน ที่สามารถหลีกเลี่ยงอิทธิพลของบริโภคนิยมได้เลย ตัวชี้วัดต่างๆ ก็คือโค้ก ที่ไหนๆก็มีโค้ก แม้แต่บนยอดเขาเอเวอเรสต์หรือ สุดขั้วโลกใต้ นอกจากนั้นจะอยู่ที่ไหนก็แล้วแต่ ล้วนสามารถ รับสัญญาณรายการเอ็มทีวี (MTV) ซึ่งเป็นรายการเพลงที่ แพร่หลายไปทั่วโลก แค่ติดตั้งจานดาวเทียมเท่านั้น กระแส บริโภคนิยมก็จะเข้าไปถึงทันที ไหนจะสปอตโฆษณา ไหนจะ รายการหนัง รายการบันเทิง หรือกีฬา ซึ่งเป็นสินค้าบริโภค อย่างหนึ่งที่ทำกำไรมหาศาล

นี่คืออิทธิพลของบริโภคนิยม ซึ่งกลายเป็นกระแสใหญ่ ของโลก อย่าลืมนะแม้เราจะบอกว่ายุคนี้เป็นยุคคอมพิวเตอร์ แต่ทุกวันนี้คอมพิวเตอร์ก็ยังไม่แพร่หลายในหลายทวีป เช่น แอฟริกา มีเพียงหนึ่งในห้าพันคนเท่านั้นที่สามารถเข้าถึง คอมพิวเตอร์ได้ แม้แต่โทรศัพท์ซึ่งมีมาเกือบร้อยปีแล้ว แต่มี เพียงครึ่งโลก หรือ ๓,๐๐๐ ล้านคนเท่านั้นที่เข้าถึงโทรศัพท์ ได้ อีก ๓,๐๐๐ ล้านคนไม่เคยใช้ หรือรู้จักโทรศัพท์มาเลย แต่ คนกลุ่มหลังนี้ก็ยังสามารถรับอิทธิพลจากบริโภคนิยมไม่มากนักน้อย อย่างน้อยต้องเจอโค้กในที่ที่กล่าวถึง พูดได้ว่าในประวัติศาสตร์

ที่ผ่านมา ไม่มีอุตสาหกรรมใดเลยที่สามารถแผ่คลุมทั่วทั้งโลก ได้มากเท่าบริโภคนิยม ศาสนาคริสต์ก็สู้ไม่ได้ ทั้งๆที่มีมิชชันนารี แผ่ไปทั่วโลก แต่ยังมีหลายจุดที่เข้าไปไม่ถึง ประชาธิปไตย ก็เช่นเดียวกัน แม้จะประกาศว่ายุคนี้เป็นชัยชนะของโลกเสรี แต่ปรากฏว่าประชาธิปไตยก็ยังไม่สามารถแพร่ทั่วโลกได้ทั่วถึง ไม่ต้องดูอื่นไกล แค่อังกฤษ เวียดนาม และจีน เราก็เห็นแล้วว่า ประชาธิปไตยยังมีที่ทางจำกัดอยู่

แต่ทั้งหมดที่พูดถึง ไม่มีที่ไหนที่หลีกเลี่ยงหรือหลุดพ้น จากอิทธิพลของบริโภคนิยมได้เลย บางคนถึงกับพูดว่าบริโภคนิยมเป็นศาสนาแรกและศาสนาเดียวที่เชื่อมโยงโลกทั้งโลก ได้ อาตมาจะอธิบายภายหลังว่า บริโภคนิยมนี้เป็นศาสนาได้อย่างไร

คราวนี้มาทำความเข้าใจกันสักหน่อยว่าบริโภคนิยม หมายถึงอะไร เพราะมีคำๆหนึ่งที่ใกล้เคียงกันมากคือ “วัตถุนิยม”

บริโภคนิยม ๔ ความหมาย

บริโภคนิยมกับวัตถุนิยมต่างกันอย่างไร อย่าลืมนะว่าวัตถุนิยมเป็นสิ่งที่มียู่มานานแล้ว มีมาเป็นพันๆ ปีแล้ว อย่างน้อยอาตมาคิดว่า ๕,๐๐๐ ปีที่แล้วมา โลกก็รู้จักวัตถุนิยมแล้ว แต่บริโภคนิยมเพิ่งเกิดขึ้นไม่กี่ร้อยปีนี่เอง คราวนี้ก็ต้องแยกว่าบริโภคนิยมต่างจากวัตถุนิยมอย่างไรบ้าง

เมื่อพูดถึงความหมายของคำว่าบริโภค บางคนอาจสงสัยขึ้นมาว่า เอ๊ะ! ทุกคนต้องบริโภคอยู่แล้ว ทานที่ที่มนุษย์เกิดมาก็ต้องบริโภคอยู่แล้ว ฉะนั้นคำว่าบริโภคจะมีความหมายแค่ไหนกัน ในที่นี้ ความหมายประการแรกของคำว่าบริโภค ก็คือ **การแสวงหาสิ่งที่ตนเองไม่ได้ผลิต** นี่เป็นความหมายที่หนึ่ง คือว่าบริโภคไม่ได้หมายถึงแค่กินแค่ใช้อย่างเดียว แต่เจาะจงไปถึงการกินใช้ หรือแสวงหาสิ่งที่ตัวเองไม่ได้ผลิต อันนี้ถือเป็นของใหม่สมัยก่อนจวบจนกระทั่งร้อยปีที่แล้ว แทบทุกอย่างที่ ปู่ ย่า ตายายของเรากิน หรือใช้ ล้วนเป็นสิ่งที่ตนผลิตได้เอง ไม่ว่าจะเป็นข้าว เสื้อผ้า กระบุง ตะกร้า หรือบ้านเรือน ชาวบ้านล้วนผลิตหรือทำขึ้นมาด้วยตัวเอง ถ้าไม่ทั้งหมดก็เป็นส่วนใหญ่ มี

คนส่วนน้อยเท่านั้นที่บริโภคสิ่งที่ตนเองไม่ได้ผลิต เช่น ชุนนาง เจ้า หรือพระ แต่เมื่อมาถึงยุคนี้ เป็นครั้งแรกที่คนจำนวนมาก หรือว่าคนค่อนโลกบริโภคสิ่งที่ตนไม่ใช่ผู้ผลิต แม้แต่ในชนบท เช่นหมู่บ้านที่อากาศมาอยู่ ข้าวก็ซื้อ เพราะชาวบ้านปลูกมันสำปะหลัง เสื้อผ้าก็ต้องซื้อ ถึงก็ต้องซื้อ แม้แต่กระต๊อบข้าวก็ซื้อ กันแล้ว กับข้าวก็เช่นกัน ซื้อจากรถที่มาขายทุกเช้าแทบทั้งนั้น ที่พูดนี้หมายถึงคนชนบทนะ ดังนั้นจึงไม่ต้องพูดถึงในเมือง

บริโภคนิยมในความหมายแรก หมายถึง ค่านิยมหรือแบบแผนที่ผู้คนส่วนใหญ่บริโภค หรือ เสพสิ่งที่ตนเองไม่ได้ผลิต กลายเป็นผู้บริโภคเต็มตัว นี่คือความหมายของคำว่า ผู้บริโภคที่เราได้ยิน เวลามีคนพูดถึงชมรมผู้บริโภค สมาคมผู้บริโภค ผู้บริโภคในความหมายนี้คือ ผู้ที่เสพสิ่งที่ตนเองไม่ได้ผลิต เป็นความหมายธรรมดาที่ไม่เป็นบวกเป็นลบ

ความหมายที่สองของบริโภคนิยม คือค่านิยมใฝ่เสพมากกว่าใฝ่ผลิต หรืออยากได้มากกว่าอยากทำ บริโภคนิยม ในความหมายนี้ซักจะไม่ค่อยดีแล้ว คนสมัยนี้อยากได้อะไร เยอะแยะ วัยรุ่นอยากได้โทรศัพท์มือถือ อยากได้กระเป๋า ยี่ห้อดัง แต่พอถามว่ามีใครบ้างจะไปทำงานพิเศษเพื่อจะได้ มีเงินไปซื้อของเหล่านั้น ปรากฏว่าแทบไม่มี ส่วนใหญ่คิดอย่าง

เดียวคือแบมือขอเงินพ่อแม่ หรือไม่ก็คิดทางลัด เช่น เล่นการพนัน และที่นิยมมากขึ้นทุกทีก็คือชิงโชค เดียวนี้โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ มีการชิงโชคเยอะแยะไปหมด ทั้งนี้ก็เพราะใครๆ ก็นิยมใช้ทางลัดแบบนี้กัน ค่านิยมแบบนี้ทำให้เกิดทัศนคติ ที่คิดใช้เงินแก้ปัญหาอย่างเดียว เห็นเงินเป็นทางลัดในการ บรรลุความต้องการ ซึ่งจะกล่าวต่อไป

ในทำนองเดียวกัน ทุกวันนี้ใครๆ ก็อยากรวยกันทั้งนั้น แต่ถามว่า ทำอย่างไรถึงจะรวย คำตอบก็คือซื้อหวย หรือไม่ก็ ซื้อเครื่องราง ของขลัง วัตถุมงคล หรือไปซื้อพระรุ่นดูดทรัพย์ มา เท่านั้นก็เชื่อว่าจะรวยได้ แต่ไม่สนใจที่จะขยันหมั่นเพียรใน การทำงาน

ค่านิยมเอาแต่ได้แต่ไม่ยอมทำนี้ ในที่สุดทำให้คน ไม่สนใจที่จะทำอะไรที่ตนไม่ได้ประโยชน์ เดียวนี้เวลาเรา จะไปชักชวนใครทำอะไรก็ตาม เช่น ชวนไปปลูกป่า อนุรักษ์ ธรรมชาติหรือช่วยเหลือคนยากคนจน คนจำนวนไม่น้อย จะถามว่า “*ทำแล้วฉันจะได้อะไร?*” อาจารย์ประเวศ วะสี บอกว่านี่เป็นคำถามที่น่าเกลียดที่สุดของสังคมไทยในเวลานี้ อันนี้เป็นผลมาจากค่านิยมแบบบริโภคนิยม ในความหมาย ที่สอง คือฉันจะทำอะไรต่อเมื่อฉันได้ประโยชน์ ถ้าไม่ได้

ก็ไม่ทำ และถ้าจะทำก็ทำให้น้อยที่สุด หรือไม่ก็ใช้ทางลัด เช่น โกง การพนันหรือชิงโชค เป็นต้น

บริโภคนิยมในความหมายที่สาม คือ ค่านิยมที่ใช้เงินเพื่อบรรลุความต้องการแทนที่จะลงมือลงแรง อันนี้สืบเนื่องมาจากความหมายประการที่สอง คือ อยากได้แต่ไม่ยอมทำ วิธีหนึ่งที่ไม่ต้องลงแรงทำก็คือ ใช้เงินซื้อเอา หรือใช้เงินเป็นทางลัด พูดอีกนัยหนึ่งคือ ขอเป็นผู้บริโภคมากกว่าผู้ผลิต เช่น อยากรับประทานอาหารที่แทนที่จะหมั่นออกกำลังกาย กินอาหารให้ถูกสุขลักษณะ ก็ใช้ทางลัดคือ ซื้อยามากิน หรือนิ่งนอนใจว่าเจ็บป่วยเมื่อไหร่ค่อยไปให้หมอจัดการ มีเงินเสียอย่างไรจะไปกังวลอะไร

แม้คนสมัยนี้จะหวังสุขภาพตัวเองมากขึ้น แต่จำนวนไม่น้อยจะถามว่า มียาอะไรไหมที่จะลดความอ้วนได้ มียาอะไรไหมที่ทำให้ไม่เป็นโรคกระเพาะ มียาอะไรไหมที่ทำให้ไม่เป็นโรคหัวใจ คิดแต่เรื่องยาเพราะมันง่าย ใช้เงินซื้อเอา อยากรจะให้ตัวเองมีหุ่นดี แทนที่จะวิ่งหรือว่ายน้ำเป็นประจำ ก็นิยมไปจ้างหมอมารักษาอาการนี้คือทัศนคติที่ใช้เงินเพื่อบรรลุเป้าหมาย มากกว่าจะลงมือทำด้วยตนเอง ทัศนคตินี้ลามไปถึงการปฏิบัติในทางศาสนา คืออยากเข้าถึงสวรรค์ เข้าถึงนิพพาน

ด้วยการทำบุญมากๆ หรือถวายเงินให้เกจิอาจารย์เยอะๆแต่ไม่สนใจจะฝึกสมาธิภาวนา หรือทำกรรมฐาน ระยะเวลาจึงมีการพยายามใช้เงินซื้อนิพพานกัน ขณะเดียวกันเกจิอาจารย์ก็พยายามทำให้นิพพานเป็นตัวเป็นตนจับต้องได้ คนจะได้ยอมจ่ายเงินไปสัมผัสกับนิพพาน การใช้เงินเพื่อซื้อสวรรค์มีมานานแล้ว แต่ระยะหลังถึงกับใช้เงินซื้อนิพพาน เห็นได้ว่า แม้แต่จุดหมายในทางศาสนาหรือทางจิตวิญญาณ ก็คิดว่าสามารถบรรลุได้โดยใช้เงิน เพียงแต่ซื้อพระ หรือทำบุญกับพระบางรูปเท่านั้น

การท่องเที่ยวเดี๋ยวนี้ก็เป็นการท่องเที่ยวแบบบริโภคนิยม คือใช้เงินซื้อประสบการณ์ แทนที่จะลงแรงให้เหนื่อยยาก สมัยก่อน เวลาจะเที่ยวป่า เราต้องแบกสัมภาระไปค้างแรมกลางป่า เดินกันสองสามวันกว่าจะถึงที่หมาย แต่เดี๋ยวนี้เที่ยวป่าง่ายนิดเดียว เพียงแต่ไปซื้อแพ็คเกจทัวร์ นั่งรถติดแอร์ ไปพักในโรงแรม หรือรีสอร์ทระดับห้าดาว เวลาไปไหนก็ไม่ต้องเดิน อยู่บนรถนั่นแหละ สามารถเห็นลิง เห็นช้างผ่านกระจก จะขึ้นเขาก็ไม่ต้องขนของเอง เพราะมีกระเช้าลอยฟ้า หรือไม่ก็จ้างลูกหาบช่วยขนให้ นี่คือการท่องเที่ยวแบบบริโภคนิยม ได้ประสบการณ์ท่องเที่ยวและสัมผัสธรรมชาติโดยไม่ต้องเหนื่อยหรือปวดเมื่อย ขอให้มั่งมีเงินก็แล้วกัน

ที่นี่ยากเป็นลูกผู้ชายหรือ ยากเป็นคนทันสมัยหรือไม่ยากเพียงแค่อ้าง (หรือกระทิงแดง) นั่งร้านสตาร์บัคส์ก็สามารถเป็นอย่างที่ต้องการได้แล้ว สมัยก่อน จะเป็นลูกผู้ชายต้องพิสูจน์ตัวเองว่า สามารถป้องกันสาวในหมู่บ้านไม่ให้คนอื่นมาลวนลามได้ หรือป้องกันไม่ให้โจรมาลักขโมยวัวควายในหมู่บ้านได้ แต่เดี๋ยวนี้ เพียงแต่ซื้อสินค้ายี่ห้อดังก็รู้สึกเป็นชายชาติแล้ว แล้วถ้าอยากเป็นผู้ชนะแล้วละเดี๋ยวนี้เพียงแค่อ้าง คุณก็รู้สึกเป็นผู้ชนะแล้วโดยไม่ต้องไปลงสนามแข่งกับใคร เพราะใส่ไนท์แล้ว คุณจะรู้สึกว่า您是เหมือนไมเคิล จอร์แดน หรือเฉียดๆ ไทเกอร์ วูดส์ ซึ่งถูกจ้างมาเป็นพรีเซนเตอร์ของรองเท้ายี่ห้อนี้ แล้วถ้าอยากเป็นคนภูมิฐานน่านับถือก็ต้องไปหาหลุยส์วิตตอง หรือซาแนลมาสะพาย ถ้าไม่มีเงินซื้อ ก็ไปเช่ามาวันละ ๓๐๐ บาทก็ได้ นี่คือนิยามในความหมายที่ลึกลงไปกว่านั้น คือการใช้เงินเพื่อบรรลุความสำเร็จ มากกว่าการลงมือทำ

ค่านิยมแบบนี้ทำให้เกิดทัศนคติที่คิดใช้เงินแก้ปัญหาทุกอย่าง เห็นเงินเป็นทางลัดในการบรรลุความต้องการ ค่านิยมแบบนี้ พอเป็นหนักเข้าก็นำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่ดีไม่งามขึ้นมา เช่น นักเรียนนักศึกษาอยากสอบได้คะแนนดี ๆ กันทั้งนั้น แต่หลายคนไม่คิดจะตั้งใจเรียน คิดแต่แค่จะซื้อหนังสือ

เก่งข้อสอบที่ไหนดี หรือหนักกว่านั้นคือ จะซื้อข้อสอบจากที่ไหนดี เดี่ยวนี้การทุจริตข้อสอบกลายเป็นธุรกิจที่ทำเงินดีมากและแพร่หลายอย่างที่นึกไม่ถึง มีวิธีการสารพัด และเกิดขึ้นกับการสอบแทบทุกวงการ ไม่ใช่เฉพาะเอ็นทรานซ์เท่านั้น

ความหมายที่สี่ของบริโภคนิยม คือ ความคิดความเชื่อ ว่าความสุขอยู่ที่การบริโภค บางคนอาจสงสัยว่า ตั้งแต่ไหนแต่ไรมา คนก็เชื่อว่าความสุขอยู่ที่การบริโภคทั้งนั้น ที่ทำสงครามกันมาหลายพันปีก็เพราะแย่งชิงทรัพยากรสมบัติกัน ฟาโรห์ในอียิปต์ หรือจักรพรรดิในจีน เวลาตายก็เอาทรัพย์สมบัติมากมายฝังไว้ในหลุมศพ เพราะต้องการเสพลีงเหล่านี้ต่อในสวรรค์ หรือในชาติหน้า อันนี้ก็จริงอยู่ แต่ความสุขแบบบริโภคนิยมมันลึกกว่านั้น ไม่ได้หมายถึงความสุขทางกายหรือทางประสาทสัมผัสทั้งห้าเท่านั้น ตรงนี้คือจุดต่างระหว่างบริโภคนิยมกับวัตถุนิยม

มิติด้านจิตใจของบริโภคนิยม

วัตถุนิยม หมายถึงการกินอาหารเพราะติดในรสอร่อย ต้องการเครื่องปรับอากาศ เพราะมันให้ความเย็น หรือต้องการรถเบนซ์ เพราะไปไหนมาไหนสบาย ไม่เหนื่อย นี่เป็นความสุขอันเนื่องมาจากประสาททั้งห้า

แต่**บริโภคนิยม**ลึกกว่านั้น จุดหมายของการบริโภคนิยมไม่ใช่ความสุขทางประสาททั้งห้าเท่านั้น แต่ต้องการมากกว่านั้นคือเมื่อได้บริโภคแล้ว คุณรู้สึกว่าคุณได้เป็นอะไรบางอย่าง ความสุขจากการกินเค้กหรือสตาร์บัคส์ มิได้อยู่ที่รสอร่อยหรือกลิ่นหอมเท่านั้น แต่ยังเป็นเพราะมันทำให้ความรู้สึกว่าฉันเป็นคนทันสมัย มีรสนิยม คนไม่ได้กินแมคโดนัลด์เพราะต้องการความอร่อยมากเท่ากับอยากเป็นคนภูมิฐาน หรือรู้สึกเท่ บริษัทแมคโดนัลด์เขายอมรับว่าผลิตแมคโดนัลด์ ไม่ใช่เพื่อขายสารอาหาร แต่เขาต้องการขายภาพลักษณ์ ถ้าคนไปกินแมคโดนัลด์แสดงว่าเป็นคนทันสมัย ยึดเวลาสมาคมกับผู้คนได้ ตรงนี้ที่มันสนองสิ่งที่ลึกซึ้ง คือสนองความต้องการมี “ภาวะชีวิตใหม่” ที่น่าปรารถนา ในทางพุทธศาสนาเรียก

ว่า “**ภวตัณหา**” คือทำให้คุณรู้สึกว่า คุณได้เป็นอะไรบางอย่างที่พึงปรารถนา คุณรู้สึกว่าคุณเป็นคนหนึ่งที่มีคุณค่า คุณใส่นาก็ไม่ใช่เพราะใส่มันมันนึ่มเท้า แต่เพราะมันทำให้คุณรู้สึกว่า เป็นอะไรบางอย่างที่น่าปรารถนา เช่น เป็นผู้ชนะ คนจำนวนมากปรารถนาที่จะมีรถเบนซ์ขับ ไม่ใช่เพราะว่ารถเบนซ์ขับนึ่มหรือปลอดภัย แต่เพราะมันทำให้คุณรู้สึกมีหน้ามีตา มีความภูมิใจ ทำให้คุณภูมิใจและมั่นใจในตนเอง ตรงนี้เป็นเรื่องจิตใจ

บริโภคนิยมนับวันจะมีแรงดึงดูดตรงนี้ และนี่คือจุดที่ทำให้บริโภคนิยมต่างจากวัตถุนิยม เพราะ**วัตถุนิยมโดยทั่วไปแล้ว** หมายถึงความต้องการวัตถุเพื่อสนองตอบายตนะทั้งห้า คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย พุดอย่างพุทธคือ ตอบสนอง “**กามตัณหา**” ซึ่งเป็นเรื่องความอร่อย ความสะดวกสบายหรือรสชาติจากรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส แต่คนสมัยใหม่เข้าหาบริโภคนิยมเพื่อต้องการเป็นคนใหม่ที่เขาคิดว่าเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา คือต้องการภาวะชีวิตใหม่ อันนี้เป็นการตอบสนองทางจิตใจซึ่งเป็นอายตนะที่หก

เห็นได้ว่าบริโภคนิยมไม่ใช่เรื่องของวัตถุล้วนๆ แต่มีมิติทางจิตใจ ซึ่งทำให้มันมีแรงดึงดูดต่อผู้คนมาก อย่างไรก็ตาม

มันไม่ได้แค่ตอบสนองความต้องการทางจิตใจแบบอื่นๆ เช่น เป็นคนภูมิฐาน หรือทันสมัยเท่านั้น มันยังตอบสนองความต้องการที่ลึกไปกว่านั้น ซึ่งอาจเรียกว่าความต้องการทางจิตวิญญาณด้วย ซึ่งอาตมาจะได้กล่าวต่อไป

เอาตรงๆก่อนว่า **ขณะที่วัตถุประสงค์มุ่งตอบสนองอายตนะ หรือประสาทสัมผัสทั้งห้า หรือกามตัณหา บริโภคนิยมตอบสนองลึกไปกว่านั้น คือตอบสนองภวตัณหา ทำให้รู้สึกเป็นคนใหม่ มีตัวตนใหม่** นิตยสารฉบับหนึ่งเคยสัมภาษณ์เด็กนักเรียนว่าอะไรที่ทำให้เขาภูมิใจในตนเอง ถ้าเป็นเด็กสมัยก่อนก็คงจะตอบว่า ขยันขันแข็ง ทำความดี ช่วยพ่อช่วยแม่ อะไรทำนองนี้ แต่เด็กที่เขาไปสัมภาษณ์ตอบว่า สิ่งที่ทำให้เขาภูมิใจและมั่นใจในตนเองคือการได้มีสเก็ทบอร์ด มีนาฬิกาที่ซ็อกหรือมีวิดีโอเกม นั่นเป็นการสัมภาษณ์เมื่อ ๕-๖ ปีก่อนเดี๋ยวนี้อีกก็ต้องตอบว่า ต้องมีโทรศัพท์มือถือชนิดที่ถ่ายรูปได้ ดาวนโหลดริงโตนได้ด้วย ถ้าไม่มีแล้วจะรู้สึกอายไม่มั่นใจในตนเอง เคยมีการสอบถามความเห็นนักเรียนนักศึกษาเกือบร้อยละ ๙๐ บอกว่าชอบสินค้ายี่ห้อดัง เหตุผลข้อหนึ่งก็คือ **“ใช้แล้วมั่นใจ”** นี่ก็เหมือนกับที่สาวญี่ปุ่นคนหนึ่งบอกว่าที่ถือกระเป๋าหูลุยส์วิตตอง ใส่สร้อยบุลการีและสวมนาฬิกาหรูก็เพราะว่า **“มีใช้แล้วมันสบายใจ แล้วก็รู้สึกเชื่อมั่นในตนเองด้วย”**

จะเห็นได้ว่า ความภูมิใจในตนเองเดี๋ยวนี้นี้ไม่ได้อยู่ที่ว่า **ได้ทำอะไร** แต่อยู่ที่ว่า **มีอะไรมากกว่า** เพราะการ **“มี”** ทำให้เขาได้ **“เป็น”** อะไรบางอย่าง สมัยก่อนเราจะเป็นอะไรก็ต่อเมื่อเราได้ทำอะไรบางอย่าง ยกตัวอย่าง ผู้ชายสมัยก่อนจะเป็นลูกผู้ชายได้ต้องสามารถปกป้องมิให้อันธพาลมาลวนลามผู้หญิงในหมู่บ้าน หรือมาลักวัวลักควายในหมู่บ้านจะเป็นลูกผู้ชายต้องพิสูจนกันตรงนี้ ในสังคมชนเผ่าอย่างแอฟริกา คุณจะเป็นลูกผู้ชายได้ คุณต้องพร้อมเผชิญหน้ากับการถูกหนามทิ่มหนามแทง หรือล่าสิงโตได้ ในพิธีก้าวอย่างผ่านวัย (rite of passase) คนที่เรียนทางสังคมวิทยาจะรู้ ในสังคมสมัยก่อนเด็กจะก้าวสู่ความเป็นผู้ใหญ่ได้ต้องผ่านการพิสูจนตนเอง เช่น ไปอยู่ในป่าคนเดียว ไปทำสักทัวทั้งตัวหรือผ่านการทำสงครามกับเผ่าอื่น ถ้าคุณผ่านกรรมวิธีเหล่านี้ได้ ถึงจะได้รับการนับถือว่าเป็นผู้ใหญ่ หรือเป็นชายชาติตรี แต่ในยุคบริโภคนิยม การเป็นชายชาติตรีเป็นได้ง่ายมาก ถ้าคุณซื้อสินค้าให้ถูกยี่ห้อ ให้ถูกแบรนด์เนม คุณก็เป็นได้แล้ว หรือจะเป็นเอกบุรุษก็ได้ ถ้าซื้อแอร์โรม่าใส่

ทุกสิ่งคือสิ่งเสพ

เมื่อได้อธิบายความหมายของบริโภคนิยมแล้ว คราวนี้ ก็มาดูว่า **สิ่งเสพ** หรือสิ่งบริโภคในกระแสบริโภคนิยมนั้น หมายถึงอะไรบ้าง **สิ่งเสพอย่างแรกคือ วัตถุที่เป็นรูปธรรม** เช่น เสื้อผ้า อาหาร โทรศัพท์มือถือ รถยนต์ เป็นต้น **สิ่งเสพประการที่สองคือ บริการ** เช่น การนำเที่ยว การรักษาพยาบาล การอำนวยความสะดวกโดยไม่ต้องทำเอง เสพแบบนี้ต้องอาศัย การซื้อบริการ ซึ่งก็ต้องใช้เงินเช่นเดียวกับการเสพวัตถุ

สิ่งเสพประการที่สาม คือประสบการณ์ ประสบการณ์ เป็นเรื่องนามธรรม เสพประสบการณ์ เช่น ไปฟังคอนเสิร์ต ไป ดูหนัง ไปเล่น “บันนี่จัมพ์” ไปเที่ยวดิสนีย์แลนด์ หรือว่าไป เที่ยวทะเล ไปดูกะเหรี่ยงคอยาว มีเงินมากเท่าไรก็สามารถ เสพประสบการณ์แปลกๆได้มากเท่านั้น เดียวนี้มีเงินสักสอง สามล้านก็สามารถไปสัมผัสยอดเขาเอเวอเรสต์ได้ โดยเพียงแค่ ซื้อแพ็คเกจทัวร์ เทือกเขาหิมาลัยตอนนี้จึงมีคนพลุกพล่านมาก ขยะจึงเต็มไปหมด การบริโภคประสบการณ์เป็นกระแสใหญ่ กระแสหนึ่งของบริโภคนิยม สามารถทำเงินให้อย่างมหาศาล

นี่คือเหตุผลที่รัฐบาลพยายามรณรงค์เรื่องการท่องเที่ยว มีการเสนอสถานที่และประสบการณ์แปลกๆให้ โดยเฉพาะ Unseen Thailand เป็นความพยายามที่จะหาเงินจากคน ต่างชาติ ซึ่งกระหายประสบการณ์แปลกๆใหม่ๆ

คงเห็นแล้วว่าบริโภคนิยมนั้นไม่เหมือนวัตถุนิยม วัตถุนิยมเป็นแค่การบริโภควัตถุ แต่บริโภคนิยมนั้นต้องการ เสพอย่างอื่นด้วย รวมทั้งสิ่งที่เป็นนามธรรมเช่นประสบการณ์ หลายคนอยากนั่งสมาธิด้วยเหตุผลเพียงแค่ว่าอยากมีประสบ- การณ์ว่าสมาธินั้นเป็นอย่างไร อยากจะเสพประสบการณ์ที่ แปลกๆ จะได้ไปคุยกับเขาได้ อยากไปเมืองนอกก็เพราะอยาก ได้ประสบการณ์อีกเหมือนกัน ประสบการณ์กลายเป็นสินค้า อย่างหนึ่งที่ขายได้และใช้เงินซื้อได้ นอกจากนั้นยังใช้เป็น ข้ออ้างได้ด้วย วัยรุ่นหลายคนเวลาจะไปประกวดนางงามหรือ สมัครเป็นนางแบบก็อ้างเหมือนกันว่าเพื่อหาประสบการณ์ ดู เหมือนว่าถ้าใครอ้างแบบนี้ก็จะดูดี เป็นที่ยอมรับของสังคม

สิ่งเสพประการที่สี่ซึ่งสำคัญไม่น้อยคือ สัญลักษณ์ โดยเฉพาะยี่ห้อหรือแบรนด์เนม เป็นสัญลักษณ์ที่ใครๆก็อยาก เสพหรือมีไว้กับตัว จะซื้ออะไรก็ต้องดูที่ยี่ห้อก่อน คุณสมบัติ อย่างอื่นเอาไว้ทีหลัง ก่อนที่จะเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในเมืองไทย

ในหมู่บ้านค้าต่างประเทศเป็นที่รู้จักกันว่า พอนักท่องเที่ยวไทยมาถึงก็จะกวาดซื้อสินค้าที่ห้อยกันเป็นแถว สรรพคุณเป็นอย่างไรไม่สนใจ ซื้อมือถือเอาไว้ก่อน ไม่ว่าจะป็นโรเล็กซ์ เวอร์ซาเซ่ อะไรไม่สำคัญ ขอให้ป็นยี่ห้อดังไว้ก่อน เอาแค่มือถือก็พอ เพราะฉะนั้นเดี๋ยวนี้นี่ไม่ว่าจะเป็นไนกี้ หลุยส์วิตตอง ชาแนล บริษัทเหล่านี้จึงไม่ได้ผลิตเฉพาะรองเท้าหรือเสื้อผ้า แต่ผลิตสินค้าเยอะแยะไปหมดเลย ไม่ว่าจะเป็นเป้ น้ำหอม เข็มขัด สิ่งที่เขาขายจริงๆมิใช่ะไรอื่น แต่ขายยี่ห้อ เพราะคนซื้อก็ต้องการซื้อมือถือ อยากได้ยี่ห้อหรือสัญลักษณ์เพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับตัวเอง

สิ่งเสพประการที่ห้าคือ ชาวสาร ไม่ว่าจะมาทางสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต ชาวสารเดี๋ยวนี้นี้ใครๆก็อยากเสพ แต่ส่วนใหญ่ก็เพื่อสนองความตื่นเต้น หรือสนองความอยากรู้ มากกว่าที่จะนำมาใช้ประโยชน์ และที่เสพเพื่อสนองราคาและโทสะก็มีไม่น้อย เช่น รูปภาพ หรือเรื่องราวในทางกามารมณ์และความรุนแรง

สามระดับของบริโภคนิยม

ที่นี่ยากพูดถึงบริโภคนิยมว่ามันแสดงตัวออกมาในลักษณะใดบ้าง พูดอย่างสรุปคือ มีสามระดับ **ระดับแรกคือระดับทัศนคติหรือจิตสำนึก** คือค่านิยมไม่เสพมากกว่าใฝ่ผลิต ใช้เงินมากกว่าลงมือทำเอง และความเชื่อว่าความสุขอยู่ที่บริโภค ยิ่งเสพมากยิ่งขึ้นความสุขในทัศนคติของบริโภคนิยมคือเส้นตรงที่พุ่งสูงขึ้นไปเรื่อยๆ ไม่มีที่สิ้นสุด คุณเสพมากเท่าไรคุณก็มีความสุข เสพน้อยก็สุขน้อย และคุณจะเสพได้คุณต้องมีเงิน เพราะฉะนั้นเงินจึงเป็นเรื่องใหญ่ เกิดทัศนคติที่ถือเงินเป็นใหญ่ เพราะเชื่อว่าความสุขอยู่ที่การบริโภค

ระดับที่สองคือ ระดับพฤติกรรม บริโภคนิยมจะแสดงอาการด้วยเสพไม่หยุดและมุ่งอวดมั่งอวดมี เนื่องจากต้องการให้ใครๆยอมรับในตัวตนของตน หรือเห็นว่าตัวตนของตนสูงเด่นในสายตาของคนทั่วไป การบริโภคจึงต้องมีการอวดให้คนอื่นเห็น เพราะฉะนั้นเสื้อผ้าอาภรณ์จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะป็นสิ่งที่เปิดเผยแสดงให้คนอื่นเห็นได้อย่างชัดเจน เช่นเดียวกับรองเท้า นาฬิกา กระเป๋า รถยนต์ ของเหล่านี้มีไว้อวดกัน

ทั้งนั้น รวมทั้งของในบ้านบางชิ้น บริโภคนิยมจะมีลักษณะ
อวดมั่งอวดมี เคยได้ข่าวไหม เวลาคนไทยไปเจเนอวา ประเทศ
สวิตเซอร์แลนด์ ซึ่งเป็นแหล่งผลิตนาฬิกาโรเล็กซ์ ถ้าคนหนึ่ง
ซื้อสองแสน อีกคนหนึ่งจะซื้อทับไปเป็นสามแสน สมัยที่
เศรษฐกิจยังไม่ฟู ผู้คนพากันแข่งกันซื้อแข่งกันมั่งมี เวลากิน
อาหารก็แข่งกัน กินเพื่ออวดรวยหรือเพื่อหน้าตา ไม่ได้สนใจ
คุณค่าที่แท้ของอาหาร คุณค่าแท้ของอาหารคืออะไร คือการ
เสริมสร้างบำรุงร่างกาย แต่พฤติกรรมบริโภคนิยมนั้นไม่ได้
บริโภคเพราะความอร่อยเท่านั้น แต่เพื่อหน้าตา เพื่อความ
โก้เก๋ เพื่อความภูมิใจ

ข่าวสารก็เหมือนกัน เราควรบริโภคข่าวสารเพื่ออะไร
ตามหลักคุณค่าแท้ เราควรรับรู้ข่าวสารเพื่อให้เกิดความรู้
สำหรับเอาไปใช้ประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น แต่คนจำนวน
ไม่น้อยบริโภคข่าวสารเพราะอยากเสพความสนุกความตื่นเต้น
เกิดสงครามที่ไหนก็อยากดูว่า ชีปนาวุธที่เขาใช้ถล่มกันนั้น
แม่นยำแค่ไหน มีอำนาจการทำลายล้างสูงเพียงใด บางทีก็
อยากดูว่าฉิบหายกันไปถึงไหนแล้ว หรือไม่ก็อยากรู้ว่าคนดัง
อย่าง มาดอนน่า ริกกี มาร์ติน บริตनी สเปียร์ มีข่าวซุบซิบ
ถึงเขาอย่างไรบ้าง ทุกวันนี้เราเสพข่าวสารเพื่อสนองอารมณ์
ความมัน และความตื่นเต้น ไม่ใช่เพื่อความรู้ เพราะฉะนั้น

หนังสือพิมพ์รายวันส่วนใหญ่จึงมีแต่เรื่องที่ดินเต็นกระตุน
อารมณ์ สนองความอยากรู้อยากเห็นเฉพาะตัว ส่วนเนื้อหา
สาระที่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมนั้น นับวันจะม่น้อยลง

ระดับที่สามคือ ระดับสังคม อาตมาได้พูดไปแล้วถึง
บริโภคนิยมระดับทัศนคติและพฤติกรรม ซึ่งเป็นเรื่องของ
บุคคล บริโภคนิยมยังปรากฏในรูปที่เป็นระบบสังคมหรือ
แบบแผนนโยบาย เช่น การทำทุกอย่างให้กลายเป็นสินค้า
ไปหมด แม้กระทั่งความรักความมีน้ำใจก็ขายได้ โดยเฉพาะ
ขายให้นักท่องเที่ยว เคยเห็นโฆษณาทางโทรทัศน์ไหม ที่บอกว่า
คนไทยมีน้ำใจ มีน้ำใจเพื่ออะไร ก็เพื่อให้ฝรั่งมาท่องเที่ยวใน
เมืองไทยเยอะๆ อันนี้คือการเอาน้ำใจหรือรอยยิ้มของคนไทย
มาขาย เรายังเอาวัฒนธรรมประเพณีมาขาย ทุกจังหวัดเดี๋ยวนี้
ต้องมีประเพณีวัฒนธรรมประจำจังหวัดที่ขายนักท่องเที่ยวได้
ทุกจังหวัดต้องมีอย่างน้อยหนึ่งอย่าง นี่เป็นนโยบายรัฐบาล
เพื่อขายนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะนักท่องเที่ยวไทยหรือต่างชาติ และ
กระบวนการดังกล่าว ถูกกำหนดโดยพ่อค้าหรือข้าราชการ
ชั้นสูงในจังหวัด โดยที่ชาวบ้านถูกกีดกันไม่ให้มีส่วนร่วม
ยกเว้นมาแสดงให้นักท่องเที่ยวดูเท่านั้น ไม่ว่าประเพณีบุญบั้งไฟ
ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา หรือประเพณีชักพระ เดี่ยวนี้
ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าไปหมด การศึกษาก็เช่นกัน กลาย

เป็นสินค้าที่ต้องซื้อต้องขาย ใครไม่มีเงินก็หมดโอกาสทางการศึกษา

แม้แต่บุญก็กลายเป็นสินค้า มีการเอาวิธีการตลาดมาใช้ เช่นคิดค้นบุญประเภทต่างๆ เหมือนกับที่แตกสินค้าออกมาเป็นหลายๆตัวเพื่อไม่ให้จำเจ มีเซลล์แมนมาชักชวนคนทำบุญโดยตนเองก็ได้เปอร์เซ็นต์ ที่สำคัญก็คือการทำให้คนเข้าใจว่าบุญจะได้มากก็ต่อเมื่อจ่ายเงินมาก **ตามหลักพุทธศาสนา บุญไม่ได้ขึ้นอยู่กับจำนวนเงินเลย ทำบุญโดยไม่ต้องใช้เงินก็ได้ แต่เดี๋ยวนี้ผู้คนถูกทำให้เข้าใจว่าบุญนั้นขึ้นอยู่กับจำนวนเงินเหมือนกับสินค้า จะได้บุญมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับว่าใช้เงินไปมากเท่าไร บุญขั้นสูงหรือขั้นต่ำขึ้นอยู่กับว่าใช้เงินมากหรือน้อย ถ้าใช้เงินน้อยก็ได้บุญระดับต่ำๆ เช่น อาจถูกหวยแค่ ๒-๓ ตัว หรือสอบเอ็นทรานซ์ได้ แต่ถ้าใช้เงินมากก็ได้บุญระดับสูง เช่น รอดตาย หายป่วย ร่ำรวย มีชื่อเสียงหรือถูกลีตเตอร์รางวัลที่หนึ่ง ถ้าอยากสัมผัสกับอายตนิพพานอย่างที่วัดพระธรรมกายสอน ก็ต้องจ่ายเงินเป็นแสนเป็นล้าน บุญเหมือนกับสินค้า คือมีหลายระดับ และขึ้นอยู่กับจำนวนเงินที่ซื้อ**

ทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมก็ถูกทำให้เป็นสินค้าเช่นกัน ถามว่าทะเลสาบสงขลาในเวลานี้มีค่าแค่ไหน คนจำนวนไม่น้อยคิดเป็นจำนวนเงินเลยว่า มีปลา กุ้ง หอยก็แสนตัน คิดเป็นมูลค่าเท่าไร? คือคิดเป็นตัวเงินหมด คุณค่าของป่าก็ถูกตีราคาเป็นตัวเงิน ตามปริมาณเนื้อไม้ที่จะเอาไปขายได้ แต่ไม่ได้มีการคิดถึงมิติทางจิตใจ มิติทางวัฒนธรรม หรือความยั่งยืนของวิถีชีวิตเลย แม้แต่อากาศและน้ำสะอาดซึ่งเป็นคุณค่าสำคัญจากป่าก็ถูกมองข้ามไป นี่เป็น**ประการที่หนึ่ง**คือนโยบายทางเศรษฐกิจที่ทำทุกอย่างให้เป็นสินค้า

ประการที่สอง บริโภคนิยมได้ถูกแปรออกมาเป็นนโยบายการพัฒนาที่สนองพฤติกรรมการบริโภค นโยบายการพัฒนาแทบทั้งหมดล้วนเป็นไปเพื่อการสนองการบริโภคหรือเป็นไปเพื่อบริโภคนิยม ถามว่าการสร้างถนน ผลิตไฟฟ้า สร้างเขื่อน ทำไปเพื่ออะไร ก็เพื่อกระตุ้นการผลิตและส่งเสริมการบริโภค แม้ว่าจะทำให้ชุมชนแตกสลาย วัฒนธรรมผืนผวน ผู้ปกครองก็ไม่สนใจ การพัฒนาแทนที่จะส่งเสริมให้คนมีความสุขมากขึ้น กลับไปเน้นเรื่องการผลิตและกระตุ้นการบริโภค การวัดความเจริญของประเทศโดยดูการเติบโตของรายได้ประชาชาติ (GNP) ก็เพราะมุ่งสนองบริโภคนิยมนั่นเอง